

«Бекитемин»

И. Раззаков атындагы КМТУнун
ректору, физ.-мат. илим. доктору,
профессор Джаманбаев М.Ж.

2017-ж.

Байсеркеев Аскарбек Эсеновичтин «Орто мектептерде табигый предметтерди окутууда окуучулардын чыгармачылык ишмердүүлүктөрүн өнүктүрүүнүн технологиялары» - деген темада 13.00.02 – окутуунун жана тарбиялоонун теориясы менен методикасы (физика) адистиги боюнча педагогика илимдеринин доктору окумуштуулук даражасын изденип алуу үчүн жазылган диссертациялык ишине жетектөөчү мекеме И. Раззаков атындагы Кыргыз мамлекеттик техникалык университетинин «Физика» кафедрасынын 2017-жылдын 14-июнундагы кеңейтилген №13 отурумунун токтомунун негизинде берилген

П И К И Р

1. Изилдөөнүн адистикке дал келиши. Байсеркеев Аскарбек Эсеновичтин тарабынан сунушталган «Орто мектепте табигый предметтерди окутууда окуучулардын чыгармачылык ишмердүүлүктөрүн өнүктүрүүнүн технологиялары» - деген темадагы докторлук диссертациясы, диссертациялык кеңештин профилине туура келет. Бул илимий иште, «13.00.02. – окутуунун жана тарбиялоонун теориясы менен методикасы (физика)» адистигинин паспортуна толугу менен жооп берүүчү окутуунун теориясы жана методикасы боюнча илимий изилдөөлөр жүргүзүлгөн.

2. Изилдөөнүн актуалдуулугу орто мектепте табигый предметтерди окутууда окуучулардын чыгармачылык ишмердүүлүгүн калыптандыруу жана өнүктүрүү маселеси атайы изилденбегендиги, мектепте окуучулардын чыгармачылыгын калыптандыруунун жана өнүктүрүүнүн жаңы багыттарын аныктоо, жаңы технологияларды түзүү жана аны практикага киргизүүнүн жолдорун табуу максатынын пайда болушу, ошондой эле бул процессти ишке ашырууда төмөнкү объективдүү карама-каршылыктардын бар экендиги:

1. Азыркы мезгилдеги илимий-техникалык прогресстин жана маалыматтык технологиялардын талабы менен инсандын компетенттүүлүгүнүн ортосундагы дал келбестик. 2. Окуучунун билим алуудагы чыгармачыл ишмердүүлүгүнүн зарылдыгы менен аны калыптандыруунун жана өнүктүрүүнүн илимий-методикалык маселелеринин толук иштелбегендиги. 3. Билим берүүнү өнүктүрүүнүн аталган стратегиясынын жана концепциясынын талантары менен табигый предметтерди окуткан мугалимдердин көнүлүгүнүн окуучулардын чыгармачылык ишмердүүлүктөрүн калыптандырууга жана өнүктүрүүгө кесиптик жактан даяр эместиги. Белгиленген объективдүү карама-каршылыктардын негизинде табигый предметтерди, анын ичинде физиканы окутуу процессинде окуучулардын чыгармачылыгын калыптандыруунун жана өнүктүрүүнүн психологиялык-педагогикалык ыңгайлуу жолдорун изилдөө билим берүү системасынын учурдагы талабы катары диссертациялык иштин актуалдуулугун жараткан.

3. Диссертациядагы иштелген илимий жоболордун, жыйынтыктардын жана сунуштардын негиздүүлүгүнүн денгээли.

Диссертациялык изилдөө учурунда иштелип чыккан илимий-теориялык жоболордун, жыйынтыктардын жана сунуштардын негизделишинин даражасы алынган эксперименттердин жыйынтыгы математикалык статистиканын методдору менен талданган.

Диссертациядагы коюлган максат төмөнкү **милдеттерди** аткаруу менен чечилген:

1. Билим берүү алкагында «ишмердүүлүк», «жөндөмдүүлүк», «чыгармачылык», «чыгармачыл ишмердүүлүк» түшүнүктөрүнүн табиятын үйрөнүү, алардын мазмунун тактоо максатындагы изилдөө иштерин жүргүзүү.

2. Окуучулардын окуу ишмердүүлүгү боюнча философия, психология жана педагогика тармагында жүргүзүлгөн изилдөөлөрдүн жыйынтыктарын теориялык жактан анализдөө менен, ал процессти изилдөөгө система-структуралык жана мазмундук - аракеттик мамилелерди айкалыштырып ишке ашыруунун илимий негиздерин тактоо.

3. Табигый предметтерди окутууда окуучулардын чыгармачылык иш-аракеттерин калыптандыруунун жана өнүктүрүүнүн моделин түзүү, аны окутуу

процессине киргизүүнүн педагогикалык шарттарын аныктоо, илимий жактан негиздөө.

4. Орто мектепте физиканы окутуунун алгачкы этаптарында окуучуларды чыгармачылык иштерге көнүктүрүүнүн жана билгичтик компетенциясын калыптандыруунун технологияларын иштеп чыгуу.

5. Окуучулардын чыгармачылык ишмердүүлүктөрүн өнүктүрүүнүн негизги жолу катары физиканы долбоорлоп окутуу технологиясын илимий-методикалык жактан негиздөө жана ишке киргизүү.

6. Иштелип чыккан теориялык жоболордун жана технологиялардын эффективдүүлүгүн педагогикалык эксперимент аркылуу текшерүү жана жыйынтыктарын талдоо.

Диссертациянын структуралык түзүлүшү коюлган алты милдетке дал келип, алардын ар биринин чечилиши логикалык ырааттуулукта, удаалаштыкта көрсөтүлгөн. Изилдөө иши киришүүдөн, төрт главадан жана алардын жыйынтыктарынан, жалпы көрүтүндүдөн жана пайдаланган адабияттардын тизмесинен (418), таблицалардан (14), сүрөттөн (20) жана тиркемелерден турат. Жалпы көлөмү -240 бетти түзөт.

4. Диссертациядагы иштелген илимий жыйынтыгынын, корутундунун ишенимдүүлүгүнүн деңгээли.

1–жыйынтык. Таалим-тарбия процессинде кеңири колдонулуучу “ишмердүүлүк”, “жөндөмдүүлүк”, “чыгармачылык”, “чыгармачыл ишмердүүлүк” түшүнүктөрүнүн табиятын философиялык жана психодидактикалык жактан талдоо аркылуу, алардын мазмунуна учурдун талабына шайкеш келеген толуктоолор киргизилген. Ошол талаптарга ылайык окуучулардын чыгармачылык ишмердүүлүктөрүнүн калыптанышынын учурдагы абалы аныкталып, андагы жетишпегендиктердин пайда болуу себептери изилденген.

2–жыйынтык. Табият менен коомдогу ар кандай кубулуштардын себептик-натыйжалык байланыштарынын объективдүүлүгүн эске алуу менен аталган процесстеги кетирилген кемчиликтерди жоюуга илимий мамиле жасоого өзгөчө көңүл бурулган. Натыйжада мамлекеттик стандартта көрсөтүлгөн компетенттүүлүк негизде окуучулардын чыгармачылыгын

калыптандыруу жана өнүктүрүү процессин изилдөөгө система-структуралык жана мазмундук-аракеттик мамилелерди айкалыштыра колдонууну ишке ашырган.

3–жыйынтык. Орто мектепте табигый билим берүү областына кирген предметтерди окууда окуучулардын чыгармачылык иш аракеттерин активдештирүүнүн модели түзүлгөн. Ал моделди ишке ашыруунун педагогикалык шарттары жана технологияларды иштелип чыккан.

4–жыйынтык. Окуучулардын чыгармачылык ишмердүүлүктөрүн калыптандыруунун жана өнүктүрүүнүн жалпы жоболору табигый предметтердин мазмунуна жана мүмкүнчүлүктөрүнө ылайык иштелген. Ал эми аны ишке ашыруунун технологиялары физиканын материалдарында конкреттештирилип, айкын мисалдар менен бекемделген.

5–жыйынтык. Изилдөөгө жасалган илимий мамиленин жарамдуулугу, ошондой эле чыгармачылыкты калыптандыруу менен өнүктүрүүнүн ар кандай этаптарында колдонулган технологиялардын эффективдүүлүгү узак мөөнөттө жана өтө тактык менен өткөрүлгөн педагогикалык экспериментте текшерилген жана анын натыйжалары математикалык статистиканын методдорун колдону менен далилденген. Алынган сандык көрсөткүчкөр изилдөөнүн натыйжасынын ишенимдүүлүгүн жана далилдүүлүгүн айкындап турат.

5. Изилдөөнүн илимий жаңылыгы:

– окуучулардын чыгармачылык ишмердүүлүгү жөнүндөгү түшүнүктөрдүн толукталган мазмуну система катары каралып, түзүлүш элементтери учур талабына ылайык аныкталды жана анын ар биринин мазмуну инсандын өнүгүү этаптарынын удаалаштыгына дал келгендей таризде иштелди;

– мектепте табигый предметтерди окуу учурунда окуучулардын чыгармачылык ишмердүүлүктөрүн калыптандыруунун жана өнүктүрүүнүн модели түзүлдү;

– физика боюнча билимдердин системасын өздөштүрүү процессинде окуучулардын чыгармачыл аракеттерин калыптандыруу максатындагы практикалык сабактарды өткөрүүнүн өзгөчөлүктөрү ачылып көрсөтүлдү;

– орто мектепте табигый предметтерди, анын ичинде физиканы коюлган максатка ылайык окутуу процессин натыйжалуу уюштуруунун педагогикалык

шарттары аныкталды, аларды ишке ашыруунун технологиялары иштелип чыкты;

– окуучулардын чыгармачылык ишмердүүлүгүн өнүктүрүүдө физиканы долбоорлоп окутуунун мазмуну аныкталды, аны колдонуунун оптималдуу жолдору илимий-методикалык жактан негизделди;

– сунуш кылынган технологиялык көрсөтмөлөрдүн натыйжалуулугу педагогикалык эксперимент аркылуу далилденди.

6. Диссертацияда алынган жыйынтыктагы изилдөөнүн практикалык маанилүүлүгү. Орто мектепте табигый предметтерди, анын ичинде физиканы окутууда окуучулардын чыгармачылык ишмердүүлүктөрүн өнүктүрүү боюнча жоболордун, көрсөтмөлөрдүн жана сунуштардын окуу ишине киргизүүгө ыңгайлуулугу; окуучулардын өз алдынча таанып-билүүсүнүн өнүгүүсү аркылуу алардын чыгармачылык ишмердүүлүктөрүнүн өркүндөөсүнө зарыл болгон мүмкүнчүлүктөрдүн түзүлгөнү; окуу процессинин чыгармачылык негизде жыйынтыктуу болуусу менен окуучулардын окуу иштеринин максатынын, формасынын жана стилинин өркүндөөсү; иштелип чыккан технологиялар жана методикалык сунуштар табигый циклдеги предметтерди окуткан мугалимдин чыгармачылык менен иштөөсүнө оң таасирин тийгизет жана алынган жыйынтыктар мугалимдердин кесиптик квалификациясын жогорулатууда колдонууга болот.

7. Диссертациянын жоболорунун, жыйынтыктарынын жарыяланышы. Изилдөөнүн натыйжасында иштелип чыккан теориялык жоболор жана алынган натыйжалар 35 илимий макалаларда, алардын ичинен 7 макала Россияда индексүү басылмаларда, 2 макала Тажикстанда, 1 макала Казакстанда жарык көргөн, мугалимдер үчүн 2 методикалык колдонмолордо жарыяланган.

8. Авторефераттын манисинин диссертациянын жалпы мазмуну менен дал келүүсү. Жарыкка чыккан макалалардын мазмуну диссертациялык иштердин мазмунун толугу менен чагылдырат. Автореферат диссертациянын мазмунуна, ошондой эле андагы коюлган максатка жана милдеттерге толугу менен дал келет.

9. Диссертациянын мазмунуна жана жасалгалоолоруна карата сын-пикирлер жана сунуштар. Автореферат жана диссертациянын материалдары менен толук таанышып чыгып изилдөөдөгү белгиленген жетишкендиктер менен катар айрым мүчүлүштүктөр да байкалды, алар:

1. Диссертацияда окуучунун предметтик компетенттүүлүккө ээ болуусу билим берүүнүн стандартынын талаптарына салыштырылып да караса болмок.

2. Диссертацияда айрым стилдик, орфографиялык каталар кездешет.

Бул айтылган мүчүлүштөр диссертациянын илимий баалуулугуна, түзүлүшүнө жана жалпы мазмунуна таасирин тийгизбейт.

10. Жыйынтыктап айтканда, изилдөө ийгиликтүү иштелген, өз алдынча аткарылган, толук бүткөрүлгөн иш катары оң баага татыктуу. **Байсеркеев Аскарбек Эсеновичтин** «Орто мектепте табигый предметтерди окутууда окуучулардын чыгармачылык ишмердүүлүктөрүн өнүктүрүүнүн технологиялары» - деген темасы боюнча аткарылган диссертациялык ишти толук бүткөрүлгөн илимий квалификациялык иш катары кароого болот. Диссертация Кыргыз Республикасынын Жогорку аттестациялык комиссиясынын «Окумуштуулук даражаларды ыйгаруу жөнүндөгү жобонун» 9-пунктунун талаптарына толук жооп берет, ал эми авторго 13.00.02 – окутуу жана тарбиялоонун теориясы менен методикасы (физика) адистиги боюнча педагогика илимдеринин доктору илимий даражасын берүүгө татыктуу деп эсептейбиз.

Диссертациялык жумуш И. Раззаков атындагы КМТУнун физика кафедрасынын кеңейтилген жыйынынын отурумунда 2017-жылдын 14-июнунда (№13-протокол) талкууланып, бекитилди.

Кыргыз мамлекеттик техникалык университетинин «Физика» кафедрасынын башчысы, ф-м. и. д., профессор,

Окумуштуу катчысы

Р. М. Султаналиева

А. К. Тельтаева

